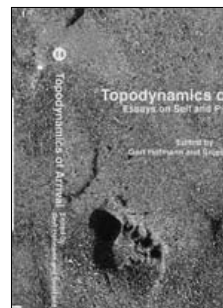

temeljnih, ali i aktualnih pitanja vezanih uz kulturu prehrane i stoga vrlo važna referenca u budućim istraživanjima suvremenih prehrambenih praksi diljem svijeta.

Melanija BELAJ

Topodynamics of Arrival. Essays on Self and Pilgrimage, ur. Gert Hofmann, Snježana Zorić, Rodopi, Amsterdam, New York 2012., 242 str.

Zbornik radova *Topodynamics of Arrival*, koji potpisuje urednički dvojac Gert Hofmann i Snježana Zorić, sadrži jedanaest tematski, teorijski i metodološki raznolikih eseja povezanih zajedničkim interesom za transformativni potencijal putovanja te njegovu krajnju točku, odnosno odredište. Pojam topodinamike (*topodynamics*) iz naslova zbornika upućuje na dvostruko poimanje odredišta putovanja ili, ako hoćete, mjesta dolaska (*place of arrival*). U prvome je redu riječ o lokaciji (bilo stvarnoj bilo izmaštanoj), točki u prostoru. Ta je točka, međutim, uvijek i prva i posljednja postaja na putovanju, i njegov krajnji cilj i startna crta jer istodobno označava završetak jednog i početak drugog procesa. Nadalje, uz čin putovanja, a osobito dolaska, vezane su i razne transformacije, poglavito putujućeg subjekta, a katkad i samog odredišta. Svaki je dolazak, kako se navodi u uvodničkom tekstu, ujedno i *dogadj*.

Čin odlaska, prostornog iz/premještanja nije preduvjet samo fizičkog putovanja, već i onog simboličkog, koje se pak najčešće manifestira u vidu duhovnog (samo)propitkivanja i traganja za vlastitim identitetom. U tome je smislu svako putovanje donekle i hodočašće, spoj unutarnje i vanjske metamorfoze. Hodočašće tako postaje svojevrsnim *lajtmotivom* koji se proteže kroz većinu tekstova u zborniku. Pritom valja naglasiti kako spomenuti pojam nema nužno religijske konotacije: štoviše, većina se eseja bavi njegovim tjelesnim, intelektualnim i emocionalnim komponentama. Hodočasnik kao putnik, istraživač, turist, tragatelj i vječni stranac, metafora je suvremene egzistencije koja se opire ukorijenjenosti i geografskoj fiksiranosti, utjelovljenje stanja neprestane “beskućnosti” (*homelessness*) kao preduvjeta istinske samospoznaje.

Iako zbornik nije formalno podijeljen u poglavlja, eseje bismo uvjetno mogli svrstati u dvije kategorije: oni koji se bave stvarnim putovanjima i odredištima (prva tri eseja) i oni koji analiziraju napise o putovanjima i odredištima (bilo da se radi o stvarnim ili imaginarnim mjestima/pothvatima). Rad Snježane Zorić oslanja se na autoričino vlastito hodočašće u budistički hram Borobudur. Iako je riječ o putovanju na mjesto bremenito religijskim implikacijama, duhovna transformacija hodočasnika u Borobudur, ističe Zorić, ne odvija se na putu prema odredištu, već u procesu kretanja kroz sam hram. Da čin dolaska ne znači nužno transformaciju putujućeg subjekta pokazuje esej Michaela Shieldsa. Pomnim čitanjem sačuvanih tekstova srednjovjekovnih napjeva autor pokazuje kako čin dolaska skupine flagelanata u Strasbourg 1349. godine (pri čemu je sam ulazak u grad obilježen performansom koji evocira Kristov ulazak u Jeruzalem) taj “svjetovni” prostor transformira u mjesto hodočašća: “U tradicionalnom hodočašću hodočasnike definira čin

odlaska na sveto mjesto, no u ovom su slučaju hodočasnici ti (bilo kao pojedinci, bilo kao dio kolektiva) koji definiraju sveto mjesto samim svojim dolaskom”. Antonija Zaradija Kiš zbornik je obogatila prikazom kulta svetog Klementa Rimskog u mjestima na hrvatskoj obali. Kroz opise najvažnijih vjerovanja i običaja vezanih uz spomenutog sveca, autorica trasira “putovanja” ovog kulta na geografskoj i temporalnoj osi.

Zamišljenu kategoriju literarnih putešestvija otvara tekst Johna Outhwaitea posvećen “sekularnom hodočašću” nizozemskog autora Ceesa Nootebooma, opisanom u romanu *Roads to Santiago*. Tjeran osjećajem nepripadnosti rodnoj zemlji Nooteboom kreće u potragu za samospoznajom i vlastitim identitetom koji se, smatra on, krije u Španjolskoj. Odričući se nacionalne komponente vlastitog identiteta, Nooteboom i u Španjolskoj inzistira na statusu nepripadanja. Ljubomorno čuvajući vlastitu autsajdersku poziciju stranca i turista. U konačnici, njegov se identitet rađa u nekoj vrsti “trećeg prostora”, u stanju neprestane dislociranosti i permanetnog beskućništva. Tekst Martina Pottera donosi usporedno čitanje romana *Helena* autora Evelynna Waugha i *The Mandelbaum Gate* Muriel Spark. Slično Nooteboomu, i protagonistice navedenih romana smatraju kako je glavni preduvjet za pronalazak sebe napuštanje poznatog, svakodnevnog i domaćeg prostora. No njihovo se odredište, “nebeski grad” Jeruzalem, otkriva kao polisemantička mješavina raznolikih prostornih, povijesnih, kulturnih, vjerskih i jezičnih jedinica.

Liminalni karakter odredišta kao svojevrsnog praga između poznatog i nepoznatog, jastva i Drugoga, možda je najbolje istražen u eseju Gerta Hofmanna posvećenom Sofoklovoj tragediji *Edip na Kolonu*. Točnije, autorov je fokus na Kolonu, zloglasnom domu mitskih Eumenida i konačnom odredištu proganog Edipa. Edipovo progonstvo, reći će Hofmann, moguće je tumačiti kao neku vrst obrnutog hodočašća – putovanja lišenog nade u iskupljenje. Služeći se Bahtinovim konceptom kronotopa, David Buchanan analizira reprezentativna djela iz različitih književnih razdoblja, od *Epa o Gilgamešu* i Ovidijevih *Metamorfoza* do *Srca Midlothiana* Waltera Scotta i Čehovljevih kratkih priča. Analizama odabranih tekstova Buchanan bilježi promjene u književnom kronotopu dolaska na vremenskoj i geografskoj osnovici.

Irina Dzero javlja se s paralelnim čitanjem Boccacciova *Dekameron*a i *Heptameron*a Margarete Navarske. U središtu obaju djela su skupine žena i muškaraca koje se okupljaju na izoliranim, ruralnim lokacijama kako bi se sklonile od raznih nepogoda (epidemija kuge, poplava). Ne bi li prikratili nevolje, počinju pričati priče. Ritual pripovijedanja transformira mjesto dolaska (prebjega) u polazište imaginativnih izleta u pustolovne narativne svjetove. Odredište stvarnog i neželjenog bijega pred opasnostima postaje polazna točka poželjnog bijega od stvarnosti i prijašnjeg života. Andreas Stuhlmann laća se analize “romana o antropologiji” *Explosion* Huberta Fichtea i Leonore Mau. Ovdje je samo književno djelo, rezultat Fichteova pokušaja ostvarivanja “identiteta u pokretu”, “mjesto” dolaska. Uz pomoć likova Jäckija i Irme roman dokumentira tri putovanja Fichtea i Mau u Brazil, ispreplićući pritom tri stilske razine: romanesknu, novinarsko-političku i etnografsku. Konačni rezultat je tzv. “etno-poetika”, odnosno “poetska antropologija”.

“Slučaj” koji u svom eseju analizira Ketevan Kupatadze je projekt “Año 0” (Nulta godina), koji je osmislio i pokrenuo španjolski pisac Gabi Martinez. U sklopu projekta skupina autora je otputovala u odabrane metropole te svoja iskustva pretočila na papir. Rezultat su subverzivni i kritički nastrojani “metatekstualni putopisi” koji se s jedne strane oslanjaju na postojeći repertoar klišeja i “kolonizatorsku” perspektivu kao dominantu u povijesti žanra, a s druge te iste klišeje i perspektive dekonstruiraju razotkrivajući njihov kolonijalni podtekst. U ovom je primjeru “dolazak” paradoksalno moguć tek po povratku s putovanja, a realizira se procesom pisanja i (auto)refleksije. Posljednji esej u zbirci, djelo Adrienne Bernhard, donosi analizu kratke priče američke spisateljice Sarah Orne Jewett *A White Heron*. Koristeći se teorijsko-metodološkim aparatom tzv. ekokritike, Bernhard razmatra odnose između stvarnih i imaginarnih (često i idealiziranih) prostora, civilizacije i prirode u priči, sve u kontekstu politike očuvanja, koju je prema promjenama u američkom životu na kraju 19. stoljeća zauzimala sama Jewett.

Topodynamics of Arrival četrnaesti je naslov u seriji *Spatial Practices*, predstavljenoj kao interdisciplinarni susret kulturne povijesti, geografije i književnosti. Glavni je cilj serije istražiti i predstaviti nove prakse i smjerove u izučavanju mjesta i prostora.

Nada KUJUNDŽIĆ

Vinko Grubišić, Krilati pjev. Filomela i slavuj u poeziji zapadnog kruga (dvojezična antologija), Topical, Zagreb 2012., 356 str.

Već je, primjerice, u članku “Životinjske naravi demona u Marulićevu *Evandelistaru* u odnosu na srednjovjekovne bestijarije” (*Colloquia Maruliana* 12/2003) Vinko Grubišić uputio i na svoju sklonost prema književnoteorijskoj animalistici, a gdje je, među ostalim, utvrdio da je Marulić u svojoj pjesmi *Tužaljka protiv ubojice psa Mora* oplakivao smrt svojega psa te da je “sigurno volio životinje i mora se reći da je njegov *Evandelistar* u stanovitoj kontradikciji s nekim njegovim latinskim stihovima, posebno s epigramima”. Naime, u *Evandelistaru* neke su sasvim blage životinje (npr. kit i slon), kako autor pokazuje, označene negativnokvalitativnim demonskim atributima, i to samo zbog svoje tjelesne golemosti.

Uvod u dvojezičnu antologiju *Krilati pjev. Filomela i slavuj u poeziji zapadnog kruga* Vinko Grubišić započinje konstatacijom kako nema mnogo antologija na nekom jeziku o jednoj ptici te da su pjesme za ovaj izbor prevedene s nekoliko jezika: s engleskog, francuskog, grčkog, latinskog, ruskog, srednjovisokonjemačkog, španjolskog i talijanskog, a time je postavio svojevrsan moguć model teorijskoj književnoj animalistici u oblikovanju antologija i o drugim životinjama.

Svoju višejezičnu antologiju, koja djelomice u naslovu slijedi naslov Slamnigove kultne knjige *Svjetska književnost zapadnog kruga* (1973.), Vinko Grubišić posvećuje slavuju jer, kako ističe, slavuj je ne samo najraspjevanija nego i najopjevanija ptica. Tomu je zaslužan i mit o Filomeli, prema grčkome mitu, ljepotici koju je silovao Terej, suprug njezine sestre Prokne, i odsjekao joj pritom jezik, a ona ga je poslije prokazala kad je izvezla taj stravičan prizor na platnu. Robert Graves napominje kako svi mitografi, osim Higina, Proknu pretvaraju u slavuja, a Filomelu (*slatka melodija, ljubiteljica glazbe, prijateljica stada*) u lastavicu, što bi mogao biti pokušaj korigiranja “grešaka” (varijanti) ranijih pjesnika koji kažu da je Terej Filomeli a ne Prokni odsjekao jezik. Ovidije u svojim *Metamorfozama* (VI. pjevanje) zadržava stariju verziju prema kojoj je Terej Filomeli odsjekao jezik: naime, najprije joj je klijestima uhvatio jezik, a zatim ga je odrezao mačem. Tako je u klasičnim književnostima mit o Filomeli najpoznatiji u Ovidijevoj verziji u *Metamorfozama*, gdje je Filomeli, nakon najstrašnijih zločina, dosuđena šutnja, samovanje u divljini i vezivo, koje joj omogućuje komunikaciju, a gdje antologičar upućuje na etimološku povezanost *teksta* i *tkanine*. Navedeni je mit pružao izvor za mnoge kazališne vrste, i to od klasičnih tragedija gdje Vinko Grubišić posebno spominje *Tijesta* (*Thyestes*) Lucija Aneja Seneke pa sve do Artaudova kazališta okrutnosti, kao što je bio otvoren prema brojnim interpretacijama, a posebice ga je zbog stravične scene silovanja,